

УДК 37:316.356.2 – 056.26

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В США

М.О. Сяба

В статті розглядається чотири історичні періоди виховання дітей з особливими потребами в американських сім'ях. Кожний етап характеризується певними особливостями, які вплинули на розвиток сімейних відносин у родині. Особлива увага приділяється соціально-політичним умовам розвитку американського суспільства, які безпосередньо сприяли формуванню гуманного ставлення до дітей з особливими потребами. У статті зазначається, що саме в американському суспільстві відбулися кардинальні зміни у ставленні до дітей з особливими потребами.

Ключові слова: сімейне виховання, діти з особливими потребами, партнерська сім'я.

Постановка проблеми. Проблема виховання дітей з особливими потребами займає одне з провідних місць в сучасній системі виховання. Протягом десятиліть на сімейні відношення впливали соціальні та політичні зміни у суспільстві. Ставлення до дітей з особливими потребами також поступово змінювалося та ставало більш гуманним. В американських освітній системі первинне місце займає виховання дитини з особливими потребами саме у сім'ї, а не в спеціальних закладах. Проблемою виховання дітей з особливими потребами займалися такі американські вчені, як: Девід Рубейн, Стів Хайнес, Селігман та Хорнбі.

Мета статті – розглянути та охарактеризувати основні періоди виховання дітей з особливими потребами в американських сім'ях.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. В Сполучених Штатах Америки досить добре вивчена історія сім'ї, де виховуються діти з особливими потребами. Історія американської сім'ї ділиться на чітко окреслені часові періоди. Взагалі науковці виділяють чотири таких історичних періодів та, відповідно, чотири типи родин.

1-й період – колоніальний (1600-1820 рр.). Сім'я розглядалася як маленька держава (патріархальна з елементами авторитарного типу виховання).

2-й період – вікторіанська епоха (1820-1915 рр.). Сім'я розглядалася як ділова фірма, переважала підприємницька модель сім'ї.

3-й період – епоха загального благоденства (1915-1965 рр.). Соціально прийнятною вважалася сім'я, в основі якої були взаєморозуміння та підтримка. Була запропонована та підтримувалася соціальними інститутами партнерська модель сім'ї.

4-й період – епоха боротьби з бюрократизмом (з 1965 р. до нашого часу). Сім'я розглядається як плюралістичний колектив.

Тепер детальніше розглянемо кожний період розвитку відносин у сім'ях, де виховувалися діти з особливими потребами.

Сім'я колоніальної епохи (1600-1820 рр.) У той час сім'я розглядалася як певний аналог держави. Всіляко підкреслювалося верховенство чоловіка в сім'ї, що закріплювалося в законах. Міцність сім'ї розглядалася як основа непорушності державних устоїв.

В ранній колоніальний період виховання дітей з особливими потребами полягало в суворому контролі над ними. Наукове вивчення сімей, що мали дітей з особливими потребами, ще не проводилися у той час, але знайдені записи про них в домових книгах.

Вікторіанська епоха (1820-1915 рр.) Саме в епоху капіталізму відбулися радикальні зміни в ідеології суспільства та сім'ї. В період поширення капіталізму старий ієрархічний порядок було зруйновано. Капіталізм підірвав основу інституту ремісництва та традиції передачі майстерності, бо ремісництво не було сумісне з системою найманої праці. Капіталізм потребував наявності доступних джерел робочої сили, щоб отримувати максимальний прибуток. У цей період відзначалися зрушення в соціальній структурі суспільства: перехід від політичної моделі, основою якої було управління елітою, до опори на ринкові важелі управління. Відбулися демократичні зміни в системі виборів. Підйом підприємництва також спонукав до перегляду ідеологічної бази суспільного устрою. Виник рух за реформи та релігійне відродження у 1930 році. Це був рух середнього класу за новий спосіб життя та нову сім'ю, новий моральний кодекс для свого класу. У цій боротьбі активно використовувалися засоби масової інформації, які створювали імідж справжнього чоловіка та дружини, пропонуючи нову модель подружньої пари. Всякі відхилення від цього зразка, орієнтованого на чистоту сімейного життя, розглядалися як прояв сімейної деградації.

На той час вже були доступні добре організовані державні установи для дітей з особливими потребами. Дітей підбирали більш ретельно за віком. Певні вимоги ставилися до поведінки дитини, щоб можна було передбачити вчинки дитини та легше нею керувати.

Після введення системи державних шкіл, з'явилися програми навчання, що мали нормативи для дітей різного віку. Вивчалися проблеми сімей, в яких діти не навчалися в звичайних школах. Вважалося, що діти з особливими потребами перешкождали досягненню успіху батьків із-за жорсткої конкуренції в умовах ринкової економіки країни. Тому діти з особливими потребами виховувалися у спеціальних закладах. Вимога контролю над ними, яка була характерною рисою попередньої епохи, трансформувалася в економічну вимогу – зробити цих дітей корисними для суспільства.

У цей період відзначалися і протилежні тенденції, а саме расистські теорії, згідно яких все людство поділялося на дві раси: творчу (креативну) та ту, яка тільки імітує, та не є корисною для суспільства. До останніх відносили чорношкіре населення та людей з особливими потребами.

Епоха загального благоденства (1915-1965 рр.). У цей період відбулася істотна зміна моделі сім'ї. Після Першої світової війни Сполучені Штати Америки досягли статусу індустріальної держави. Епоха, яка передувала Першій світовій війні, пройшла під гаслом «виживає найбільш пристосований в боротьбі за існування». Однак, після Першої світової війни з'явилося інше гасло – «Об'єднання націй», бо тільки в союзі націй полягає сила та можливість виконання бажань.

В сімейному житті це проявилось в непопулярності підприємницького зразка сім'ї з його орієнтацією на конкурентність, яка була основою виживання. Була запропонована інша модель сім'ї, де акцент робився на дружніх відносинах між подружжям. Це була модель партнерської сім'ї, де наголос ставився на взаємності та рівноправному партнерстві між чоловіком та жінкою. Таким чином, бажання єдності в суспільстві перемагало індивідуалізм.

Ідея рівності в сім'ї користувалася популярністю задовго до Першої світової війни, проте пізніше її значення ще більше зросло, бо жінка поступово отримала право голосу та інші права, які мав чоловік.

В економічній галузі принцип конкуренції викликав тривогу, бо в таких умовах міг вижити тільки найжорстокіший. Більш того, набула поширення думка, що неприборкана «боротьба за існування найбільш пристосованих» є загрозою американському суспільству. Ця думка ще більш підтвердилася після «Великої депресії» 30-х років. Неспроможність традиційного конкурентного соціального порядку стала вже очевидною. В результаті з'явилося гасло загального благоденства та національної згоди. Відмова від принципу конкуренції відобразилася в моделях сімейних відносин, бо кількість сімейних

функцій різко знизилася і тільки любов залишилася законною причиною продовження існування сім'ї. Відбувся перехід від сім'ї підприємницького типу з її спрямованістю на виживання в соціально-економічній сфері до партнерської моделі сім'ї з гуманістичним підкресленням особистого благополуччя її членів. У зв'язку з такою зміною ціннісних орієнтирів в суспільстві в 30-40-х рр. минулого століття було зроблено дослідження ефективності спеціальних установ для дітей з особливими потребами. В результаті аналізу умов проживання та навчання дітей в даних установах був зроблений висновок про непридатність цих установ в ситуації, що склалася на той час [1].

Епоха боротьби з бюрократизмом. Цей період характеризується черговою зміною моделі сім'ї. Відбувся перехід від партнерської сім'ї з традиційною згодою між її членами до плюралістичної сімейної моделі, де підкреслюється саме важливість індивідуальних прав кожного її члена. Поворотним моментом для американців стали 60-ті роки минулого століття, коли люди перестали вірити в ефективність держави загального благоденства, бо, на їхню думку, саме держава втягнула націю у В'єтнамську війну, яка викликала розчарування та замінила політику згоди на політику конфронтації. Було визнано, що майже всі соціальні програми по боротьбі з соціальними хворобами виявилися неефективними. У суспільстві спостерігалися: масивна культурна деривація, злочинність, бідність, освітній дефіцит. Здавалося, що в цих історичних обставинах держава була перешкодою, а не допоміжним засобом досягнення соціальної справедливості. Повноправність громадян стала головною проблемою суспільства. Саме у той час зародився рух за права меншин, зняття обмежень при голосуванні для етнічних меншин. Завдяки цьому руху був затверджений акт про громадянські права. Особлива увага приділялася ситуаціям, де вбачалась нерівність перед законом, яка інтерпретувалася як нерівність за етнічними ознаками (афроамериканці, іспаноамериканці тощо). Вважалося, що їхня нерівність перед законом особливо несправедлива, тому що приналежність до цих груп визначалася з народження. Для виправлення цієї ситуації були потрібні спеціальні соціальні зміни та реформи, які б допомогли покращити життя багатьох людей. У такому контексті модель партнерської сім'ї виявилася неадекватною. Ця модель стала піддаватися різкій критиці в засобах масової інформації. Стали доволі поширеними заяви про те, що партнерська сім'я вже втратила свою актуальність. Висувалася теза, що прагнення до єдності в сім'ї часто перешкоджає розвитку індивідуальності та самореалізації її

членів. Модель партнерської сім'ї виявилася знеціненою. Тоді було запропоновано реконструювати модель сім'ї за наступними напрямками: 1) визнати рівними права всіх членів сім'ї; 2) звернути увагу на права жінок та дітей для того, щоб кожний член сім'ї міг розвиватися повною мірою.

Центр ваги змістився з особистого задоволення шлюбом, при наявності міцних сімейних стосунків, на особисті права, незалежно від міцності сімейних стосунків; з турботи про загальні інтереси сім'ї на турботи про індивідуальні інтереси кожного члена сім'ї. Таким чином, модель суспільства зрушилася у бік плюралізму з висуненням вимог щодо громадянських та конституційних прав людей. Такому суспільству більш відповідала плюралістична модель сім'ї.

Саме тому у 60-ті роки минулого століття уявлення про сім'ю істотно змінилося на рівні масової свідомості. Помітним був зсув в сімейному праві в бік збільшення автономності кожного члена сім'ї, в тому числі жінок та дітей. А у 1979-1980 рр. була запропонована модель типової плюралістичної сім'ї. Зверталася увага на правомірність плюралістичних стилів сімейного життя у суспільстві, а також на проведення соціальної політики, яка забезпечувала би громадянські права не тільки звичайним, але й девіантним сім'ям, та на можливість більш широкого вибору життєвих стилів в рамках демократичного суспільства.

В плюралістичній моделі сім'ї вплив особливої дитини на сім'ю розглядався як один з елементів організації сімейного життя. У такій сім'ї є багато проблем: батьки повинні заробляти на життя та реагувати на потреби інших її членів, тобто сім'я повинна забезпечити нормальне існування всім своїм членам.

Батьки зазвичай не в змозі правильно оцінювати ступінь проблем у розвитку особливої дитини. Деякі батьки в боротьбі з труднощами воліють спиратися тільки на свої сили, замикаються та відгороджуються від світу. Але існують сім'ї, яким вдалося підтримувати контакти з багатьма іншими сім'ями. При цьому кожен член сім'ї знаходить можливість займатися громадською діяльністю.

Слід враховувати, що навіть прості речі можуть викликати труднощі в сім'ях, що мають, наприклад, дітей з глибокою розумовою відсталістю. Батьки можуть потребувати допомоги з боку друзів та родичів, щоб вижити фізично та психічно. Вони потребують надійної, доступної, регулярної, а не формальної допомоги, яка полегшувала би сімейний стрес.

Коли діти стають старшими, вже набагато важче підтримувати видимість нормального життя. Батьки дітей з особливими проблемами намагаються переконати себе та свою сім'ю у власній нормальності [2]. Саме у цей час ставлення оточуючих людей має вирішальне значення для батьків дитини з особливими проблемами в боротьбі з труднощами та розчаруваннями.

Нещодавно в багатьох розвинених країнах, у тому числі і в США, вважалося соціально прийнятним виховувати дітей з особливими потребами у спеціальних закладах, розрахованих на багаточисленний контингент дітей, які були розташовані найчастіше за містом. У період, описаний вище, під тиском громадської думки соціальна політика щодо цієї категорії дітей зазнала кардинальних змін. Підкреслювалася необхідність виховання дитини з відхиленнями у розвитку в сім'ї, а не в установах, де вона повністю відірвана від родини. В даний час матерів заохочують виховувати таких дітей в сім'ях, де вони можуть відчувати любов та турботу в повній мірі [4].

Саме ті діти, які виховані в сім'ї, мають більшу тривалість життя. Матері пояснюють, що при адекватному вихованні, відповідному навчанні та корекції у дітей з особливими потребами розвиваються навички самообслуговування, хоча і не завжди в повному обсязі. Все це також сприяє розвитку професійних навиків у даної категорії дітей. Це позбавляє державу необхідності утримувати дітей з особливими потребами в спеціальних установах, а самих дітей це позбавляє повної безпорадності та залежності від оточуючих.

Про визнання прав таких дітей на повноцінне життя свідчать закони про рівні права на освіту всіх дітей незалежно від наявності у них тих чи інших недоліків розвитку, стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з особливими потребами, прийняті Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року [5]. У зв'язку з цим у реалізації програм виховання та навчання дітей з проблемами в розвитку значна роль відводиться сім'ї, в якій виховується така дитина. Проблеми цих сімей інтенсивно вивчаються. Хоча засоби адаптації кожної сім'ї в суспільстві суто індивідуальні, все ж існують універсальні рецепти та загальні закономірності цього процесу. Таким чином, знання цих закономірностей необхідно фахівцям в галузі педагогіки та психології, що працюють з дітьми з особливими потребами та їхніми сім'ями.

Висновки. Отже, саме американське суспільство стало лідером впровадження ідеї виховання дітей з особливими потребами у колі

сім'ї, а не за її межами. Діти, які виховуються у сім'ї стають більш розвинутими та успішними. Американські батьки прагнуть навчити таких дітей самостійності та незалежності і допомагають сформувати повноцінного члена суспільства.

Література

1. Krueger, R. A., & Casey, M. A. (2000). Focus groups: A practical guide for applied research (3rded.). Thousand Oaks, CA: Sage.
2. Creswell, J. (2002). Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches. (3rded.) Thousand Oaks, CA: Sage.
3. Collaborative Practitioners Collaborative Schools / Marleen C.Pugach, Lawrence Johnson. – USA. – 1995, p. 226-237.
4. Disability barriers-Enabling environments / Jon Swain, Silly French, Colin Barnes, Carol Thomas. – Great Britain. – 2004, p. 245-252.
5. Education, disability and social policy / David Ruebain, Steve Haines. – Great Britain. – 2011, p. 45-49.
6. Hornby G., Seligman, M. Disability and the Family: Current Status and Future Developments. – 1991, Vol. 4, Issue 4.

ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ С ОСОБЕННЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В США

М.О. Сяба

В статье рассматриваются четыре исторических периода воспитания детей с особенными потребностями в американских семьях. Каждый этап характеризуется конкретными особенностями, которые повлияли на развитие семейных отношений. Особое внимание уделяется социально-политическим условиям развития американского общества, которое непосредственно повлияло на формирование гуманного отношения к детям с особенными потребностями. В статье указывается, что в американском обществе произошли кардинальные изменения в отношении к детям с особенными потребностями.

Ключевые слова: семейное воспитание, дети с особенными потребностями, партнерская семья.

HISTORICAL ASPECT OF FAMILY UPBRINGING OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN THE USA

M.A. Syaba

This article deals with four historical periods of upbringing of children with special needs in American families. Every period is characterized by its own peculiarities that influenced the development of family relationship. Special attention

is paid to social and political conditions of the development of American society that influenced directly the humane relationship formation towards children with special needs. The article emphasizes that revolutionary changes concerning the attitude towards children with special needs have taken place in the American society.

Key word: family upbringing, children with special needs, partner family.

Сяба М.О. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: mariela22@mail.ru

Syaba M.O. – a postgraduate student of East-Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: mariela22@mail.ru

УДК:373.3/.5.048:331.548](091)(410)"192"

MANAGEMENT AND MODELS OF CAREERS EDUCATION AND GUIDANCE IN SECONDARY SCHOOLS OF ENGLAND

M.M. Tymenko

The article deals with the issues of management and models of careers education and guidance in secondary schools of England. The author gives a detailed analysis of the careers education and guidance models and programmes which make a major contribution to preparing young people for the opportunities, responsibilities and experiences of life. They help young people make decisions and manage transitions as learners and workers. The author also describes the management of careers education and guidance in secondary schools of England and the main role of careers coordinators in helping pupils solve essential questions of their future life in the world of work.

Key words: careers education and guidance, careers coordinator, careers adviser, model, labour market, career development, curriculum.

Problem statement. The purpose of this article is to learn the experience of careers education and guidance in secondary schools of England in order to help the development of the career guidance in Ukraine. Careers education and guidance plays a key role in helping labour markets work and education systems meet their goals. It also promotes equity, as recent evidence suggests, that social mobility relies on wider acquisition not